

~~enato~~

Radousz

Rózewicz

"Zůstane po mně prázdný pokoj"

Pocit nepřetržitého plynutí života
byl závislý na drobných tělesných dojmích.
Všední maličkosti každodenního života chrá-
nily duši jako štít.

/ z Conrada /

Adresát zemřel.

Je úterý 11. června 1957. Na mém psacím stole leží zalepená obálka. Je to můj poslední dopis Leopoldu Staffovi. Do poštovní schránky jsem ho vhodil v pátek odpoledne, 31. května. Na obálce je adresa: "Leopold Staff, Varšava, Nový svět 60, II. poschodí". Vedle příjmení je neobratným rukopisem tužkou připsáno: "Vrátit". Název ulice je křížem přeškrtnut. Na druhou stranu obálky ta sama neobratná ruka listonoše připsala: "Adresát zemřel 31. 5. 57". Pod tím je rozmáchlý podpis a poštovní razítko: Varšava 10, 1. 6. 57.

Zatímco píšu tato slova, obálka je ještě zalepená. Nyní ji otevírám a čtu svůj poslední dopis, který se už nedostal do rukou zemřelého adresáta.

Drahý pane,

napište mi prosím jen pár slov, jestli jste ještě ve Varšavě. Kdy se chystáte na cestu do lůna přírody? Myslel jsem, že se dostanu do Varšavy už začátkem června, ale měl jsem doma spoustu práce a svůj odjezd do hlavního města jsem musel odložit. Zastihnu Vás ještě, když přijedu v první polovině června?

Píši teď povídku, kterou bych Vám chtěl přečíst a zeptat se Vás, co o ní soudíte. Jsem také velmi zvědav, jak vypadají verše z cyklu "Alenka má kočku", o kterých jste se

zmínil, když jsme spolu naposledy mluvili.
Včera v noci se mi dokonce zdálo, že jsem
si je četl.

Květen máme chladný a pozmourný, myslím,
že Vás to počasí ještě zdrží ve Varšavě;
co taky v Skarżysku-Bzimu, když ne-
svítí sluníčko?

Wiesława Vás srdečně zdraví a líbá a
já Vás vřele objímám a těším se na zprávy
od Vás

Tadeusz Różewicz

29. května 1957

V pátek odpoledne a večer jsem začal
psát básně s pracovním názvem: "Spoutaný...
Připoutaný..." K prvnímu náčrtu básně jsem
připsal datum: "Poslední den měsíce května
1957". To je první koncept:

I

Je to jen tisíc nití
tisíc tenkých nitek
připoutali básníka
tisícem vlasů

k tomuto světu
ke všem věcem
k přednětým událostem
velkým lžím

malým plotíchám

přivázali ho ke svým
snům chrochtajících
vepřů u koryta
přivázali ho k židli

jedním vlasem ho přivázali
ke skupině k hlouposti
k šálku černé kávy
k nesmyslu k poetice

hleděte připoutali mě
ke starým krajinám
k pojmům k předsudkům
k našim otocům

přivázali mě k tyčce
uvázali smích a slzy
jedním vláskem přivázali

hleděte k čemu mě
připojili jedním vlasem
k oslu který dělá
ze slin slova

druhým vlasem mě přivázali
ke krajině k lásoo
ach jsem přivázaný ke skříni
na šaty k výlovoe

Stem tisíců nití
ho připoutali k zemi
k literárnímu vnitřnostem
ke slovíům

Předstíral že necítí
ta pouta mohl zpřetrhat
každý vlasek každou nití
mohl odejít - mohl jít dál

Zemřel smířený
netrhal ty nitě
nechal je všechny být
všechny ty spoje

odešel do svého domu
do nicoty

II

Přichází velké světlo
chladné a kruté
odtrhuje ho a polyká
vyplivuje a hyne

Když jsem tu básně začal psát, měl jsem v úmyslu popsat jistý stav touhy po čisté abstraktní ideji, očištěné, od prachu země, od krve naší žádostivosti, od propletené sítě citů, lidských vztahů.

Blížila se osmá hodina večer. Pustil jsem rádio, abych si poslechl večerní zprávy. Pročítal jsem text básně a poslouchal jsem jen tak na půl ucha, ale najednou jsem uslyšel zcela zřetelně, že "31. května zemřel ve Skarzysku-Kamienné ve věku sedmdesáti devíti let nestor polských básníků Leopold Staff", ostatní slova té zprávy si nepamatuji. Vypnul jsem rádio a seděl jsem u stolu. Za okny se už smrákalo. Vyšel jsem před dům. Na ulici jsem potkal svou ženu s mladším synkem, vraceli se z procházky.. Stála tam s přítelkyněmi. Chvilí jsme si povídali. Teprve když známé odešly, řekl jsem jí: "Zemřel, Staff ve Skarzysku." Nevzpomínám si už, co mi odpověděla. "Půjdu se projít" - dodal jsem a šel do města. Byl už večer. Výkladní skříně byly osvětlené. V ulicích bylo velmi živo, ten den byly zrovna v úřadech a továrnách výplaty.

Io večeři jsem se vrátil k básni. Pokračoval jsem ve psaní. Nevím, které sloky vznikly až poté, co jsem se dozvěděl o smrti Starého Básníka. Psal jsem o něm a o sobě. Ale bylo v tom plno nejasností. Chvilí jsem myslel na to, že bych měl tu básně co nejrychleji pročíst, dokončit a otisknout se slovy: "Památce Leopolda Staffa". Ale ta básně byla nerovnoměrná, tenká, stále znatelnější.

II

Přichází velké světlo
v neznámou hodinu
přichází velké světlo
chladné a kruté
odtrhuje ho a polyká
vyplivuje a hyne

on který vzýval a čekal
se bojí velkého světla
které se blíží
které ho chce odtrhnout
polknout a vyvrhnout

ach jak se vyděšeně chvělá
všemi drápkami

jak se omluvně usmívá
a zavírá oči
aby neviděl to světlo
které přichází volá
roztíná všechny uzly
přetíná všechna pouta

mám tedy zůstat sám
a kde jsou ty milé
drobnosti maličkosti
které nás poutají k životu
žil jsem v temném kalu
byli tam však lidé
byla tam zvířata rostliny
krajiny hvězdy

Chtěl jsem v té básni vyjádřit vztahy
mezi básníkem a světem. Starý básník svět
přijímal, nezavrhoval ho, nerval se s ním.
Rozbíjel svět. Spojoval ho, svažoval, na-
pájel ho harmonií, kterou ten svět sám v
sobě neměl. Já jsem v poezii protipólem
starého Básníka. V básni, kterou píši, je
mnoho naší temnosti a znělosti a málo
harmonie. Je v ní touha po světle. To zna-
mená po projasnění. Je to básně o něm a o

mně. Piši tak, že na sebe vrším protivy.
Jen to mi mohu vřnovat.

Jelikož jsem tuto báseň chtěl vřnovat
panátce Starého Básníka, ale nedokončil jsem
ji a už ani nedokončím, chci ji zde předlo-
žit v této nedokonalé formě - a bude tak
možná působit jasněji, než uhlazená defini-
tivní podoba, v níž mnoho věcí zaniká.

III

Odešel od své práce
snoval ze sebe sama
z temnoty vydobýval
jas a shodu

odešel od poezie do
do čeho
přece nevěřil

trpělivě čekal

připoután k člověku
k ženě oblakům a stromům
připoután k pejskovi
jak krutý blesk
musel ze sebe vydobýt

aby přetal ty útlé nitky
spředené slabými bytostmi

IV

Připoutaný ještě
k určitým jídlům
k určitým chutím
k určitým gestům

mohl by to zpretrhat
všechno a odejít kdyby
věděl že na něho čeká
ale tam vědycky
na básníka

V

Ze sebe jsem vysnoval
smutek a pokrýl
jím stromy ptáky vodu

Všechno tonulo
v mém bezbarvém smutku
zvuky které mne dostihly
zapadaly zoufale sebou házely
neboť nebyla ozvěna

VI

Připoutaný

jsm se vlekl
po tom nehybný
a i teď když se vracím
na začátek
mluvím zmateně

VII

Říkal jsem jsem zvířetem
říkal jsi jsi mým zvířetem
říkal jsem jsem tannou
říkal jsi jsi mojí tannou

říkal jsem že tě neznám
ale říkal jsem to v tobě
říkal jsem že nejai
ale byl jsem v tobě

utíkal jsem od tebe
a nevěděl jsem
že ty mě nešes

říkal jsem jsi přeludem
říkal jsi že jsem tvým přeludem

mohu čekat a mohu odejít
mohu se zabít a mohu zabít tebe
neboť ty jsi ve mně

utíkal jsem nevěda
že tě honím
to je dobře že nejsi
a nikdy nebudeš

chci se obrátit
oslovit blízké
ještě jednou se chci svázat
slabými uzlíky
ach jak lehko
mě pouštějí z rukou
ach moje světlo je dobře
že odcházíš ach dobré
světlo dobře že utíkáš
veliké nelidské
světlo jak je dobře že nejsi
a nikdy nebudeš

Od ráno

dále v pokračování

VIII

Přichází velké světlo
chladné a kruté
odtrhuje ho a polyká
vyplivuje a hyne

vyděšeně se chytá
slabýma rukama života
tenné hroudy hmoje
teplé rodící bez ustání

hledá zpřetrhané nitě
s pokorným úsměvem

Přichází velké světlo
chladné lhostejné
odtrhuje ho a polyká
vyplivuje a hyne

*zjist na hradě
(H) dohrozi*

Šel jsem do bytu Staffových. Na druhý den po pohřbu. Po schodech se širokým černým zábradlím jsem vystoupil do druhého poschodí. Na tmavých dveřích je ještě vizitka: "Leopold Staff". Zvoním. Otevřela mi starší sestra paní Heleny. Slyšel jsem skřípání zámku a cinknutí řetízku. Ale předtím bylo ticho.

Inconce nešťekala, paní Helena se neptala:
"Kdo je to?"

Musím nejdřív popsat, jak probíhaly moje návštěvy u Staffa. Trvalo to od roku 1947.

Paní Helena mě vítala a říkala: "Bolíku, pan Rózevicz", nebo: "Bolíku, pan Rózevicz se ptá, jestli s ním mážeš teď mluvit." Paní Helena si povídala chvíli se mnou. Ptala se na děti, na mou ženu. Do manželova pokoje během našeho rozhovoru téměř nikdy nevházela. Nepředváděla se, nemíchala se do řeči, neunavovala jako většina těch manželek literátů, které o všem mluví, o všem vědí. Paní Helena byla moudrá, starostlivá, diskrétní a krásná. Její chování bylo jemné, srdečné, prosté. Za celých jedenáct let naší známosti jsem vůči ní nepocítil v srdci ani stín lítosti, urážky či výčitky, třebaže tyto věci jsou tak časté v mezilidských vztazích.

Byla zcela jiná než většina těch "literátských paniček", které se starají o to, aby rostla jejich sláva, chodí po redakcích a vydavatelstvích, starají se o peníze svých manželů, dělají reklamu jejich knížkám, vybírají jim přátele a přítelkyně; paní Helena se starala o Bolíka.

Vždycky jsem si sliboval, že si po každé návštěvě budu zapisovat naše rozhovory se Starým Básníkem. Ale nezapsal jsem si ani jeden. Přesto, že jsem dobře věděl, že je starý a nemocný. Věřil jsem snad, že bude žít věčně? Asi ano. Ale i on... jednal dost podivně. Týkalo se to paměti a deníků. Často

jsme o tom mluvili. Čas od času sám říkával, že by "stálo za to zapsat". Většinou tehdy, když jsme mluvili o dobách jeho mládí. O cestách, známých básnících a literátech. Ale potom vždycky dodával: jednou se do toho pustím, čas utíká." Staff mi připadal nesmrtelný. Zdálo se mi, že ví všechno. Starý báh s šedivou, prořídlou bradkou a s jedním okem potaženým mlhou zákalu. Starý člověk. Lepší, moudřejší, světlejší než já. Věděl jsem, že je.

Seděli jsme u malého stolečku v pokoji paní Olgy R., sestry paní Heleny. Byl jsem unavený, nachlazený, měl jsem horečku. Stará paní mi vyprávěla o posledních chvílích života jejího "švagra". Hovořili jsme dvě, snad tři hodiny. Jen jednou jsem během našeho rozhovoru řekl: "Já jsem ho měl velice rád, vidíte..." Položila mi ruku na mou: "Já vím..."

Pohřeb paní Heleny se konal den před mým odjezdem do Paříže. Zemřela 14. března 1957, pohřeb byl 16. března. Na pohřebu jsem nebyl. Následujícího dne, kdy můj starý přítel zůstal sám, jsem letěl letadlem do Paříže. Do města, na které jsem mnoho let myslel jako na měsíc. Nezašel jsem k němu po smrti jeho ženy, protože si myslím, že v takových chvílích je třeba nechat člověka na pokoji. V Paříži jsem strávil měsíc. Chodil jsem pod černo-stříbrnou katedrálou Notre-Dame, hleděl jsem na pysky středověkých chimér,

které zakláníjí hlavy, jako by se chtěly napít nebe. Říkal jsem si: "Nenapišu o tom báseň..." - bál jsem se katedrály, aby se mi nevysmála, aby mě nerozdrtila.

Chiméry s rozevřenými pysky se nakláněly, jako by se chtěly podívat na nové, lakem svítící automobily podivných tvarů. Nevzpomínám si na barvu vody, zapomněl jsem na Seimu, jako se zapomíná na oči ženy. Nad Seimou květy kaštiny. Kolem pálmočí přecházeli po kamenném nábreží četníci v pelerínách. Pod mosty byla tma a páchlo to tam rybinou. Ve vodě stála červená a oranžová světla. Nenapsal jsem z Paříže Starému Básníkovi. Nevěděl jsem, co psát. Slova zase jednou zklamala, utrpěla porážku. Myslel jsem si, je třeba nechat teď to tělo, které smrt rozervala. Kromě toho mi ještě když jsem byl ve Varšavě kdosi řekl, že Starý Básník je na klinice a o smrti své ženy vůbec neví. Ale později jsem se dověděl od paní Olgy, že "ěvagr" byl po celou dobu své nemoci i v době smrti své ženy a jejího pohřbu doma.

(11)

Pejsek

Zůstane po mně prázdný pokoj
A málomluvná, tichá sláva.

Vešli jsme do toho pokoje. Prosklená knihovna. Kulatý stůl pokrytý háčkovaným ubrusem. Čtyři židle. U zdi mezi okna psací stůl. Ještě pohovka. Kožené křeslo. Příruční stůl, na kterém leží časopisy. Na psací

↓

cím stole malá fotografie Chopina. Na stěnách: dva portréty, pastely Wyspianského, Fałatův akvarel a nějaké příležitostné dřevoryty s pohledem na Varšavu. Na okně několik kořenáčků s květinami. V tomto pokoji jsme spolu seděli 15. května a také následujícího, dne. Tady jsem se rozloučil se Starým Básníkem. Měl jsem ho navštívit na letním bytě počátkem června. Zapsal jsem si adresu: Skarzynsko-Kamienna / zastávka Bzin /, u P. Boratynského, ulice Lidové Armády 24.

Stál jsem v pokoji zesnulého básníka. Rozhlížel jsem se. Na psacím stole ležela knížka. Byly to "Úsměvy". Poslední knížka, kterou jsem věnoval Starému Básníkovi. Na vnitřní stranu obálky jsem vepsal: "Drahému Leopoldu Staffovi věnuje tyto májové verše s vřelým objetím - Tadeusz Różewicz, v květnu 1957." "Úsměvy" s bleděmodrým satyrkem na červeném podkladě ležely na psacím stole. Vedle nich byl lístek se seznamem léků a nápísem: "Ničím nehýbat!" - který byl podtržen. Vzpomínám si, že poslední dedikaci jsem ozdobil květinou. Snad se usmál, když to četl. V knihovně stály za sklem knížky. Na jedné z poliček stála mezi jinými figurkami figurka černého pejska. Byla to jakoby soška Hecunie.

- A co se stalo s Hecunií? - zeptal jsem se.

- Pejška jsme museli dát utratit - Stará žena, v jejíž tváři jsem nacházel vzdálené, zdeformované rysy krásné tváře její mladší sestry, se opřela rukou o knihovnu.

Nesedli jsme si.

- Pejška jsme museli dát utratit ještě za švagrova života. Byla už stará, špatně viděla, když chodila po bytě, vrážela do nábytku, padala... Hecunie měla už třináct let.

Kdysi mi při jedné z našich rozmluv Starý Básník zaradil básničku o Hecunii. Nevím, jestli se text té básničky někde zachoval. Vzpomínám si, že se v ní mluvilo o zelené brance, před kterou stojí černý pejsek s ušima krásnýma jako vitráže, pejsek čeká na pána a jeho, růžovýma ušima prozařuje světlo. Ne, nezapisoval jsem si naše rozmluvy. Mnohá z nich zaniklo, rozplynulo se. Vždycky jsem spíš vychutnával bezprostřední potěšení, které mi skýtal samotný rozhovor se Starým Básníkem, poslouchal jsem, co říká, rád jsem ho pozoroval. Ale nic jsem si nezapisoval, nic jsem se nesnažil si zapamatovat.

- Pejsek po nocích vyl, štěkal, všechny budil. Nemohli jsme ho držet v pokoji. Měl tam svoje křeslo, ale nemohli jsme ho tam držet. Zamykala jsem ho v kuchyni. Ale tak štěkala, že jsme ji museli pustit do pokoje. V posledních letech jsem s ní chodila každý den na procházku. Ale v poslední době už jsem s ní nemohla chodit, taky teď špatně vidím. Jeden náš známý veterinář z kliniky pro zvířata nám řekl, že pejsek je už starý a že by bylo nejlepší nechat ho utratit. Ale neodvážila jsem se o tom před švagrem ani jen zmínit. Velice na Hecunii lpěl.

"Švagr" - stále znovu jsem si musel uvědomovat, že "švagr" je můj zesnulý přítel,

báseň Leopold Staff, který byl pro mnoho lidí "Poldíken", pro některé byl "strýček" a pro tuto starou ženu to byl "švagr".

... a nechtěl ani slyšet o tom, že bychom pejska dali pryč. Až jednoho dne najednou sám řekl, že pejska je třeba dát k veterináři, aby mu dal injekci. Byla jsem překvapená, ale nic jsem na to neřekla, ale jen jsem zatelefonovala našemu známému a řekla mu, co má s pejskem udělat.

Seestra mě ještě za svého života, protože věděla, že Hecunie je už stará, prosila, abychom ji dobře zakopali a zabalili do prostěradla. Aby ji nevyhrabaly kočka a krysy... Myslela jsem, že bychom ji mohli pochovat na dvořku, domovník by to snad dovolil. Ale na dvoře pořád něco kopou a kromě toho tam pořád běhají tlupy dětí, dělají hrozný nárus. Když náš známý telefonoval, řekla jsem mu, aby pejska pochoval na hřbitově pro zvířata. Je tam takové místo ohrazené plotem. Druhý den mi volal, že všechno provedl, jak bylo domluveno. Pejsek byl bezbolestně uspin. On sám ho zabalil do prostěradla a byl u toho když Hecunii zakopali hluboko do země. Řekla jsem o tom všem švagrovi. Nic neodpověděl. Za nějakou dobu řekl, že bychom si mohli koupit nového pejska. Ale kdo by s ním chodil na procházku? Já, jsem si pomyslela - "Tady přece nejde o jakéhokoliv pejska, my jsme měli rádi právě Hecunii." Když jsem odcházela, řekla jsem si jen tak pro sebe: "Le moi est mort, vive le moi". Švagr sebou trhl, ale nic neřekl. Teď si vyčítám, že jsem to

tenkrát řekla. Nemusela jsem říkat nic...

Stará paní se na mě dívá a v jejích nemocných očích stojí slzy. Opouštíme pokoj mrtvého básníka.

"Návštěva"

Naše poslední setkání. Čím to je, že si ze všech těch setkání a rozhovorů nepamatuji nejpřesněji ty zajímavé, moudré, vážné, častokrát zase veselé nebo plné vzpomínání - naše rozhovory se Starým Básníkem, ale že mi nejjasněji utkvěl v paměti rozhovor se sestrou jeho ženy. To, co mi říkala, se mi vybavuje přesně slovo od slova, snad proto, že to byl rozhovor tak reálný, rozhovor o životě. Zatímco naše rozmluvy se Starým Básníkem se často týkaly poezie. Samozřejmě ne všechny. Často jsme mluvili o literátech, politice, vydavatelstvích, penězích. Často mi Staff vyprávěl o starých časech.

Ale teď si nejpřesněji vzpomínám na přiznání, žalostná a tak velice lidská slova paní Olgy R. Seděli jsme u stolu v jejím pokoji; uvařila mi černou kávu. Čtěla mi co možná nejvěrněji popsat poslední týdny, poslední dny života Starého Básníka a jeho ženy.

Paní Helena zemřela na rakovinu.

- Že je odsouzena na smrt, to věděl jen lékař a ona sama. Nikomu nic neřekla. Měla těžkou smrt. Umírala několik týdnů v hroz-

ných bolestech - vyprávěla stará paní.

- Občas jsem se v noci probouzela. Křičela bolestí. Snažila se křik ovládat, ale často ji bylo v noci slyšet.

Nevzpomínám si na svůj poslední rozhovor s paní Helenou. Nevzpomínám si ani jak vypadala; ale zdálo se mi, že je ve tváři trochu zažloutlá, vrásčitá. Ale pohled jejích krásných očí byl přesto živý a jasný.

24. června 1957

Téměř dva týdny uplynuly od chvíle, kdy jsem odložil tento sešit, do kterého si chci zapsat to, co ve mně zůstalo ze Starého Básníka.

V průběhu naší více než desetileté známosti jsme spolu často rozmlouvali - nejprve v Krakově, potom ve Varšavě.

Snad jsem měl pečlivě zaznamenávat naše rozhovory, jeho slova, žerty, výroky, názory. Odpovědi na moje otázky.

Mám zapsat, co říkal o současných žijících básnících? Ve svých soudech o poezii a básnících nebyl zdaleka tak shovívavý a laskavý, jak se o něm říkalo, a jak se teď píše ve vzpomínkách na něj. Byl tvrdý, objektivní, ironický a citlivý. Mám zde uvádět jména těch, které chválil, nebo těch, nad kterými jen mávl rukou? Někdy se laskavě usmíval, když mluvil o nevydařených mladých básnících, a v těch chvílích v něm byla taková laskavost a dobrota, jakou pocítujeme k trochu opožděnému dítěti. Byl až přehnaně

dobrý, shovívavý a skromný - to je pravda - ale to se týkalo lidí jako trpících bytostí, jako "bližních"; ale když šlo o poezii... byl spravedlivý. Stál vysoko, nad všemi skupinami a spory; tak vysoko, že čas to nebyl ani vnímán jeho velký stín. Ve stínu tohoto stromu a snad ani ne ve stínu ale spíše v jeho lahodném šumění vznikaly a zanikaly různé skupiny a básnické směry. A on trval věčně zelený a mladý.

Jaké bylo naše poslední setkání?

Cestou na Nový Svět jsem koupil kytičku květin, nebyly to ani fialky ani macešky. Prodáváč mi řekl jejich název a vysvětlil mi, že jsou to fialky křížené s maceškami. "Moc hezké" - řekl jsem.

- Málo kdo to vidí - usmál se.

Byl to člověk středního věku /ve středních letech/, průměrného vzrůstu, s všední tváří, na sobě měl šedý proužkovaný oblek.

Prodával květiny, opéřované básničky všech dob a škol; méně už se psalo o anonymních prodávacích květin. Šedý oblek /a ke všemu proužkovaný! / to není malebné.

Dveře mi otevřela Zoša.

Do chvíli vstoupil Staff. Přes košili měl vestu. Rozvřel náruč. Objali jsme se a políbili. Vypadal dobře. O smrti paní Heleny jsme nemluvili. Z toho rozhovoru jsem si zapamatoval, co Staff říkal a našem národě, o národě, jehož jsme oba básníky. Byla to slova hořká a surová. Možná nejtvrděší, jaká jsem kdy slyšel z jeho úst. Jeho morální citění muselo být zasaženo zprávami

o krádežích, podvodech a zpronevěrách, které byly neustále odhalovány... Právě v této době byla odhalena činnost jakéhosi vyděrače z Bielska, který podváděl lidi ve Francii - posílal jim falešné žádosti o drahé léky pro těžce nemocné; ukázalo se, že to byl obyčejný šmelinář a zloděj.

Do toho jsme hovořili o mém pobytu v Paříži. Staff se mě ptal, jestli jsem se "naučil jazyk". Vyprávěl mi o tom, jak on sám byl před půl stoletím v Paříži.

- Byl jsem tam víc než rok. Chodili jsme k Reymontům. Reymontová vařila vnitřnosti.

"Ma má mizu"

(H) *hah*

- Píšu cyklus básní. Se souborným názvem "Ma má mizu". Víte - Staff se usmál - ten název je ze "Szpilek". Viděl jsem takový kreslený vtíp: v předpokojí ředitele se tlačí spousta lidí, kteří čekají až je přijme, sekretářka říká úsečně: "Ředitel je zaneprázdněn." A ředitel zatím sedí u sebe v pracovně, sedí u psacího stolu, ruce a papír má uvažané od inkoustu a s námahou píše: "Ma má mizu" - znovu se usměje.

Staff byl zaneprázdněn. Psal "Ma má mizu". Začínal od začátku, od kouře z komína. V posledním měsíci před smrtí.

Staff otevřel zásuvku svého psacího stolu. - Já tu pro vás něco... - hledal mezi papíry - něco jsem tady pro vás nachystal. Aha! - držel v ruce objemný balíček červených

stožlotových bankovek. - Mám tu pro vás deset tisíc... Já teď mám spoustu peněz, vezměte si to, budete moci v klidu psát.

- Ale já teď mám peníze.

- Kolik?

- Dostal jsem pár tisíc za druhé vydání "Daněvů".

- Peníze jsou svinstvo, ale je třeba je mít - řekl Staff. - Umožňuje to žít víc do šíře. Víc do šíře, víc obsáhnout. A to ovlivňuje tvorbu. Je pak odvážnější, širší...

Nevzpomínám si, co všechno ještě Staff o tom říkal, ale zainil se i o svém příteli Berentovi. Berent jako umělec byl asketa. Koluji historky o tom, jak se po vydání své knihy skrýval /dokonce i v klášteře/ a nečetl nikdy recenze. Jako člověk žil velice marnotratně a plnými rukama rozhazoval jmění, zděděné po otci - průmyslníkovi.

Staff držel peníze v ruce. Ještě jednou jsem mu poděkoval.

- Ale kdybyste je potřeboval, napišete mi, ano?

- Dobře, napíšu.

Staff ke mně napřáhl ruku.

- Slovo na to?

- Čestné slovo.

Usnál jsem se. Nevěděl jsem, co mám dělat. Chtělo se mi plakat a snát zároveň.

Staff schoval balíček do zásuvky v pracovním stole.

Teď si jen stěží vybavuji ten daněv a to gesto. Co ještě říkal? Že čte znovu Shakespeara, řecké tragiky v originále, la-

tinskou poezii Kochanowského a ... Kraszew-
ského.

Znal jsem boha poezie.

Znal jsem boha poezie

Apollona

byl to starý člověk

s prořídilou bradkou

laskavě se usmíval

zavřel zelenou branku

v zahradě

a vešel do ticha

hlubšího

a s ním pojsek

s ušima nádhernýma

jak vitráže v katedrále

bůh poezie

bydlel na novém světě 60

a nikdo nevěděl

že se jmenuje Leopold Staff

zemřel

jak kámen do vody

ticha kruhy kolem dokola

se zvětšují

14. března 1958

(4)

KONEC

Rozhovor se Zošou

TMA

V pondělí před polednem dne 10. března 1958 jsem zašel do bývalého bytu Staffových. Dveře mi otevřela Zoše, která sloužila u Staffů posledních pět let. Ve Staffově pracovně bydlí zaměstnanec podniku "Warta". V pokojíku paní Heleny, který sloužil také jako ložnice, je teď Zoša. V třetím pokoji, ve kterém bydlela sestra paní Heleny a který je momentálně zamknutý, spává vnuk paní R., který studuje ve Varšavě. Paní R. se přestěhovala k dceři. Zoša, která mi často chodila otvírat, když jsem dřív chodil ke Staffovým na návštěvu, mě hned poznala a pozvala mě do svého pokoje. Sedli jsme si ke kulatému stolu, pokrytému ubrusem.

- Poznáváte mě?
- Jo, jasně.
- A kde pracujete?
- V továrně v Grochově.
- A kolik si tam vyděláte?
- Tisíc zlotých.
- A kde obědváte? V závodní jídelně?

- V závodní jídelně.

- A co sestra paní Helony?

- Věci má u sebe, ale je u dcery, čeká na byt. Mě taky mají dát... Ohtěli mě odsud vyhodit na ulici. Psala jsem až do rádia, do té vlny 49, a oni řekli, že to zařídí.

Zoša je štíhlá. Má malé šedé oči, úzké rty, načesanou hlavu. Často se usmívá.

- Pánovi jsem dělávala nudle se sýrem. Takové ty krájené! Makarony. Se sýrem a s máslem. Pán je měl moc rád a vždycky mi říkal: "Kdepak se's je, Zošo, naučila krájet tak na tenko, nikde na světě jsem nejedl tak tence nakrájené... Zoša se usmívá. - V posledních letech měl pán dietu a jedl všechno bez soli, i vajíčka na měkko.

- A nebála jste se tu spát?

- Ne, ale víte, že paní sem ke mně po smrti chodila... Ne, zdálo se mi o ní. Jen tak...

- To se občas stává, zvykla jste si na ně.

- Snad, ale paní za mnou chodila. Teď spín na té pohovce, na které paní umřela. Jednou, ještě dřív, jsem přišla tady do toho pokoje a uviděla pána. Stál a rozhlížel se... To bylo po smrti pejska. A najednou se rozplakal. A potom mi řekl: "Tak, Zošo, zůstali jsme sami..." Kterého si dne mi pán řekl, že možná koupí nového pejska. Prosil mě, abych ho vodila na procházku, a ptal se, jestli s tím souhlasím. Ještě než se rozstěnal se srdcem, tak mě často prosil, abych mu přinesla láhev vína. Hroznového.

- A máte nějakou knížku od pana Staffa?

- Ne. Lán mi kolikrát slíboval, že mi dá nějakou svou knížku i s podpisem, ale pořád to odkládal na jindy.

Přeložila Iveta Mikešová

P o z n á m k a

V knize Tadeusze Różewicze "Przygotowanie do wieczoru autorskiego" ("Příprava k autor-skému večeru"), kterou vydal Państwowy Instytut Wydawniczy ve Varšavě r. 1971, najdeme tři články věnované Leopoldu Staffovi.

"Kto jest ten dziwny nieznajomy" ("Kdo je ten podivný neznámý"), "Oko poety" ("Oko bás-níka") a "Zostanie po mnie pusty pokój" ("Zůs-tane po mně prázdný pokoj").

Zatímco první dvě úvahy jsou spíše eseje, které se zabývají Staffovým dílem na širším po-zadí polských i evropských kulturních a filo-zofických souvislostí, třetí úvaha je výrazně osobním vyznáním T. Różewicze o jeho vztahu ke staršímu milovanému básníkovi, vyznáním až jímavě prostým a současně hlubokým.

Leopold Staff /1878-1957/, jeden z největších polských básníků XX. století. Autor řady sbí-rek, např. "Sny o síle", "Polní pěšiny", "Ucho jehly", "Den duše", "Devět máz" a řady dđ-ších. Klasický lyrik, který se stále obrozoval v dotyku s dobou a s novými literárními směry. Český vyšlo "Tragická falanga" /1948/ a "Labuť a lyra" /1960/.

Tadeusz Różewicz /1921 - /, básník, dramatik, prozaik. Za války v partyzánském oddílu AK, potom vystudoval dějiny umění v Krakově. První sbírka básní "Niepokój" (1947, Neklid) vyslovila morální nejistotu a hledání dějinné pravdy "generace Kolumbi", která dozrávala v době 2.světové války. V jeho díle se spojuje lyrismus se satirou, komika s pomrou groteskou, naturalistický záznam s filozofickou parabolou. Další sbírky: "Uśmiechy" ("Úsměvy"), "Poeemat otwarty" ("Otevřená básně"), "Formy" ("Tvary") a řada dalších. R. je významný i jako dramatik, např. "Kartoteka" ("Kartotéka"), "Wyszedł z domu" ("Odešel z domova"), "Świadkowie albo nasza mała stabilizacja" ("Svědkové aneb naše malé uklidnění") aj. Rozruch vzbudil jeho román "Śmierć w starych dekoracjach" ("Smrt ve starých kulisách", česky vyšlo r. 1972). Jedním z hlavních rysů jeho poezie je zachycení dialektické proměnlivosti světa a mužný heroismus, který překonává existenciální úzkost. R. je jedním z vůdčích představitelů poválečné polské poezie, kterou hluboce ovlivnil.

Česky vyšlo např.: "Uprostřed života" (1958) a "Rozhovor" (1962) - výběry básní, dále "V nejkrásnějším městě světa" (1964) - výbor povídek a v roce 1984 vyšel výbor jeho dramatické tvorby pod názvem "Hry".